

FRIEDRICH NIETZSCHE

Ayhan ALTUN

Nietzsche 15 Ekim 1844'te Leibzig'e yakın Löcken köyünde doğdu. Babası Polonya menşçili bir papaz. Ailenin ilk çocuğudur Nietzsche. İlk önce babasını kaybeder. Sonra da kardeşini. Hayatta tek bağı kalmıştır artık, annesi ve kız kardeşi Elizabeth. Annesi Nietzsche'nin halalarıyla birlikte çocuklarını alıp Noumburg'a taşınır. Velhasıl Nietzsche'nin çocukluğu böyle akraba kadınlarla motifli dramatik bir periferide geçer.

Altı yaşını doldurmadan Noumburg'daki Burgerschule'ye veriliyor. Eğitim hayatının mukaddimesinde dindar bir Nietzsche vardır. Ağırbaşlıdır, disiplinlidir. Bu özelliklerinden ötürü, çocuklar ona "küçük papaz" diyorlar. 1858'de Lodeschule Pforto'ya Schlegel, Fichte, Ranke'nin okuluna gönderiliyor. Bu yıllarda Nietzsche disiplini olması yanında şair ruhlu, yılmak bilmez bir istemle delidoludur. Arkadaşlarıyla "Germania" diye bir edebiyat derneği kurar. 1862'de bu derneğin üyelerine Hristiyanlığı ve kiliseyi sorgulayan istifhamlı bir tavırla çıkış yaparak eleştirici Nietzsche'nin ürpertici ilk konuşmasını yapar. Yani ilk defa Tanrıyı, kiliseyi ve dini sorgulamaya başlamıştır artık. Bu dönemde Nietzsche Hölderlin'e, Shakespeare'e ve Byron'a tutkundur. Byron üzerine yazdığı bir denemede ilk defa "üst insan" sözünü kullanıyor. Bunlardan daha önemlisi onun Wagner'e, Schumon'a tutkunluğudur, taparcasına bir tutkunluk. Bu bestecilerin etkisiyle Nietzsche kendini müziğe veriyor. Artık bireyci yönü ağır basan bir Nietzsche vardır. Bitirme tezini Yunan düşüncülerinden soyluluk tutkunu, Theognis üzerine yapıyor. Bu çalışma yunanlıları farklı görmesini sağlıyor. 1864'te Pforto'yu bitiriyor. Bonn üniversitesine giriyor. Artık Nietzsche disiplinlilikten çok daha savruktur. Belki de frengiyi bu yıllarda kapmıştır. Nietzsche dinden yavaş yavaş uzaklaşıyor. Dindarlıktan Tanrı tanımazlığa çıkan hayat serüveni Bonn'da başlıyordu. Kitschl'in etkisi bu yıllarda Nietzsche'nin üzerinde çok büyüktür. Bir gün Schopenhauer'ın "İstem ve Düşünce Olarak Dünya" kitabı eline geçer. Hayatında yeni bir dönüm noktası başlar. Artık üç tutkusu vardır. Wagner, Schumon ve ifritlerin fısıldadığı Schopenhauer. Bu sıralarda Prusya-Avusturya savaşları başlar. Nietzsche askere yazılmak ister. Ama gözlerini bozukluğu bu talebini engeller. Fakat ateşli bir yurtsever olması, isteğinin gerçekleşmesini sağlar. Prusya yetkilileri tarafından askere alınır. Maalesef Nietzsche attan düşerek ağır yaralanır. 1869'da Wagner'le tanışır. Bu tanışma hayatının en önemli olaylarında birisidir. Wagner de onun gibi Schopenhauer tutkunudur. Bestecini büyüleyici kişiliği pek etkiliyor Nietzsche'yi. Bu etkiden ömrü boyunca (Wagner'i sevmediği zamanlar

bile) kurtulamamıştır. Basel üniversitesinde boşalan klasik filoloji kürsüsüne atanır. Nietzsche ilk dersine Zerdüştü andıran bir havayla sunumda bulunur. Asistan olduğu dönemde Wagner'ı ziyarete karar verir. Besteci Lucerne gölüne yakın bir villada iskan ediyor. Wagner, burada daha kocasından ayrılmamış olan Cosima ile yaşamaktadır. Wagner villa Tribschen'e kendisini ziyarete gelen Nietzsche'yi pek iyi karşılar. Bu mekanda iyi bir dostluk kurulur aralarında. Burada Nietzsche karşılıklı iki vakumlu bir ekti kuşağındadır. Biri karizmatik dahi Wagner, öteki efsunlu peri Cosima. Bu büyüleyici ortamda Nietzsche kendisini Tanrı katında görür. 1871'de Tragedya'nın Doğuşu yayınlanır. Wagner göğe çıkartılmaktadır. Bu kitap sanatı ve hayatı insana yeni açıdan göstermesi bakımından önemlidir. Sahnede iki Tanrı vardır. Biri Apollon, diğeri Dionysos. Birbirinden vazgeçemeyen iki karşıt. Sanat bu iki karşıtın egemenliği altındadır. Apollon biçimin usun sembolü, Dionysos coşkunun sembolü. Nietzsche'nin Tanrısı Apollonca konuşan Dionysos. Sonra Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe'yi yazıyor. Bu eserde Sokrates'ten önceki Yunan filozoflarına tutkunluk örülmüştür. Herakleitos, Empodokles tutkunu adı. Sokrates'in usçu tutum Nietzsche'yi nefrete sevk etmiştir. Derken Zamansız Düşünceler adı altında topladığı denemeleri yazıyor. Burada David Strauss'a saldırarak ısrarca sanatın önemine vurguda bulunur. İkinci deneme Tarihten Yararlanma ve Tarihi Kötüye Kullanma'dır. Tarih güçlülerin tutunduğu güçsüzlerin silindiği süreçtir. Denemelerden Eğitici Olarak Schopenhauer bir övgüdür. Eğitim David Strauss'ça kişilerin değil, dahilerin yaratısıdır. Richard Wagner Bayreuth'ta adlı deneme ise Wagner'e övgüdür. Nasıl oluyorsa Wagner'den zamanla soğuyor. Wagner'i anlatırken aslında kendisini anlatıyor. Posifol'i dinlerken Wagner'den tamamen kopuyor. Çünkü Wagner ona göre Hristiyan mistisizmini çağırıştırıyordu.

1878'de yayımlanan İnsanca Pek İnsanca Voltaire'in yüzünce ölüm yılı dönümüne rastladığında ona adamıştır. Bu eserle yeni bir dönem başlar. Çünkü Sokrates'i benimseme tavrı vardır. Bununla birlikte sanata dayanan bir felsefeden bilime dayanan bir felsefeye geçer Nietzsche. 1879 Mayıs'ında sayrılığının artması yüzünden üniversitedeki görevini bitirmek zorunda kalır. İtalya'ya çare için gider. Bir gezgin gibi İtalyan şehirleri arasında mekik dokur. Ama sonuçsuz bir gezidir. Böyle olunca Venedik'e geçer., burada sağlığı düzelmeye başlar. Yaz sıcaklarını artması ile Morienbod'a geçer. Burada Tan Kızılığını yazmaya başlar. Kendisi "ahlak, bilime karşı savaşım ile başlar" der. Nietzsche bu dönemle birlikte apayrı bir tuhaflığın bir morali olur, duygusallığın doruğundadır, tuhaf tuhaf güler. Sonrasında gözlerinden kan boşanırcasına ağlayan biridir. Bu durum belki de onun dionizik yaşamının yoğun olduğunun bir belirtisiydi. Türkü söyleyerek yeni düşüncesini haykırıyordu. Zihninde dillendirecek olan da İranlı bilge Zerdüşt'tür. Böyle Buyurdu Zerdüşt dört tasarıdan doğan başeseri. Böyle Buyurdu Zerdüşt'ün bir dibacesi gibi. 1882'de nisan ayının sonlarına doğru arkadaşlarından Lou Andrea Solome'nin tanıtımının (tahşidatının) yapıldığı bir mektup alır. Bu mektupta Yahudi asıllı Rus kızı Solome'nin tasta-nam Nietzsche'nin felsefesine göre birisi olduğu yazılıydı. Bunu üzerine Nietzsche

hemen Roma'ya gider. Önce Solome'yi beğenmiyor, sonrasında taparcasına meftun oluyor. Kendisine evlenme teklifi eder, fakat Solome kabul etmez. Bu arada Solome Nietzsche'ye beraber şair Rilke ve ünlü düşünür Freud'u da bir deli gibi peşinden sürüklemektedir. Ne yazık ki üçü de umduğunu bulamaz. Aşkın sarmaladığı Nietzsche gittikçe yalnızdır. Sinirleri daha da bozulmaya başlamış ve delilik kendisinde sezileniyordu. 3 Şubat 1883'te Zerdüş'tün ilk bölümünü yazmaya başladığında Wagner'in ölüm haberini duyar ve üzülür. 1884 şubatında Zerdüş'tün üçüncü bölümünü kaleme aldığı anda kendisine hayranlığının doruğundadır. Kendisinin geleceğin bütün insanları için bir yazgı olduğunu haykırır. Ve nihayet 1885'in şubat ayında Zerdüş'te biter. Güç İstemi tamamlanmadan kalan eseri.

1886 nisanında Nis'te yazdığı "Geleceğin Felsefesine Öntürkü" dediği İyinin ve Kötünün Ötesinde'yi Ağustosta kendisi bastırır. Bu eserde insan eylemlerinin belli başı olanları gözden geçirilir ve bu saptamayı kitaba hakim kılar:Bütün bu eylemlerin kaynağında evrenin tek itici gücü olan güç istemi vardır.

1887'de yazdığı Ahlakın Soykütüğü'nde insanları soylular ve sürüler diye ikiye ayırıyordu. Buna bağlı olarak da iki ahlak sistemi vardı. Soyluların değeri üstüne kurulan efendi ahlakı, bir de güçsüz ve hoş görülesi yığınların değerleri üstüne kurulan köle ahlakı. Hristiyanlığın özünde bu köle ahlakı vardır. Hristiyanlığın değerleri yığının değerleri öncelikle Hristiyanlık ortadan kaldırılmalıdır.

1888'de 'Wagner Olayı'nı yazar. Burada saldırır Wagner'e. 1895'te 'Wagner'e Karşı Nietzsche' yayınlanır. 'Dionysos Dithyrambosları' adı altında bir sıra şiir yazar. Sonrasında 'Putların Alacakaranlığı'nı kaleme alır. Derken kendini anlatan kitabı 'Ecce Homo'yu yazmaya başladı. 1896'da da 'Deccal'ı kaleme almıştır.

Nietzsche 1889'un ilk günlerinde zihinsel yetilerini tümüyle yitirdi. Bir iki eski dostuna yazdığı çılgın mektuplar sayesinde Torino'da olduğu saptandı. Ve bakım altına alındı. Torino'dayken sokakta kırbaçlanan bir atın boynuna sarılarak ağlamaya başlayan Nietzsche gençlik yıllarında aldığı frengi mikrobuyla çıldırmaya başlamıştır. Geri kalan 11 yıl boyunca bitkisel denebilecek bir yaşam sürdürdü; hiçbir şey yazmadı. Nietzsche etkileri kendisinden sonraki yüzyılda yaygın olacak düşüncü ürünlerini geride bırakarak 25 Ağustos 1900'de "bengiliğe" geçti.